

V znamenju zapadne demokracije Dreherjevo ječmenje drožje in naši živinorejci

v krempljih dolarskega imperializma

Medtem ko tržaški neodvisno, si v brk Albert Cosulich prodaja tržaško industrijo ameriškega imperializmu — prav te dni je zadolžil povsem v duhu Marshallovega osvajalnega načrta Združene jadranske ladjedelnice za poldrug milijon dolarjev pri ameriški izvozni in uvozni banki na račun surovin za ladje, ki jih bodo morale spraviti v denar, kjer koli drugod, ne le v Ameriki — lega na tržaški proletariatski vodni težji jarem gospodarske bede in brezposelnosti. Kapitalizem, kakršni je stari gospodar v zeleni palači na Cavourjevem korzu, je prekleto malo mar, kako si na račun proletariatske polnijo svoje malhe. Naj se pretveže imenujejo obramba Italijanstva, pomoč (fašističnim) ubežnikom ali tudi samo varčevanje električnega toka. Ni jih stari Cosulich zaman učil, da je treba leta 1914, graditi vojno mornarico za Avstrijo proti Italiji, leta 1921, opremiti tolpe fašističnih skvadristov za vandalske pohode proti tržaškemu delavstvu in slovenskim vsem in pozneje sekundirati Mussoliniju v paradni črni srcaji, pa spet graditi vojno mornarico Italiji proti Angliji in Ameriki in leta 1946, kaditi Američanom, Angležem in Francozom v medzavezniški komisiji v borbi proti Jugoslaviji, a se nazadnje prav te dni pajdašiti z okupatorji v borbi proti delavskim tovarniškim odborom.

ur in tako opeharili delavce za 10% njihovih prejemkov. 35 odstotno omejitev električnega toka naj bi ne izvedli nikjer drugod kakor samo v tovarnah Združenih jadranskih ladjedelnic na račun delavstva kljub vsem svetohlinskim zagotovilom polkovnika Butcherja, da industrijsko delavstvo s to omejitvijo v ničemer ne bo prizadeto. Tako se okupacijska oblast ne zganje niti toliko kakor pred dvema leti, ko je v strahu pred najhujšimi posledicami vsaj delno preprečila katastrofo.

A življenje se je spet podražilo

In tudi draginja se kljub svem zatrtilom polkovnika Carnesa, da se Tržačanom vse boljše godi kakor drugim po Italiji in na zapadnih, ni ustavila. Prav v zadnjih dveh tednih se je meso podra-

žilo za nadaljnjih 100 lir in prav tako se so cene dvignile pri maščobi, moki, kruhu, testeninah ter pri sladkorju, po vrsti pri vseh glavnih živilih. Na trgih pa se vidno krđijo zaloge zelenjave, ki so si ljudje z njo pomagali preko poletja. Tako se je tržaško delovno ljudstvo znašlo na pragu tretje vojne zime v še težjem položaju kakor pred prvo. Blagodati zapadne demokracije, ki se je vpregla v Marshallov voz ameriškega imperializma, prihajajo vedno huje do izraza v bedi in pomanjkanju množic.

Kakor iz dežele sanj zvenijo medtem poročila, da je komaj 15 km daleč od Trsta vse premalo delovnih rok, da zaslužijo delovni ljudje po tovarnah in na stavbiših tudi po 10 in več tisoč dinarjev, dvakrat toliko kakor v Trstu, pa pri cenah, ki so dva in tudi večkrat nižje kakor pri nas.

Politični teror v tržaških združenih bolnišnicah

Prečestokrat si kapitalisti, okupatorji in ljudje pri Delavski zbornici (in to je spet ena izmed tlačk, ki jih tako tesno vežejo v protidelavskemu bloku) brusijo težke, da politika ne pritiče delavstvu, da delo nima ž njo nobenega opravka. Pri tem ne štedijo ne z odpusti iz službe, ne s sodnimi procesi in niti ne s policijskim nasiljem. Tudi ta njihova "politika" vojna zgodi za tržaški proletariatski. Ni se pa še zgodilo (in ljudstvo je lahko brez skrbi, da bi se v takih okoliščinah kdaj zgodilo), da bi prepovedali politiko tudi delodajalcem in njih podreplikom, kadar koli po političnih vidikih urejajo svoje gospodarske odnose do nameščenecv in delavcev.

nice. Ko so bili bolnički pri Sv. Ivanu še pred kratkim prisiljeni z gladovno stavko opozoriti vso javnost na svoj bedni položaj in berakško hrano, je bilo krščanstvo pozabljeno. Kadar morejo v bolnico anti-fašisti, ki so se na ulici soviništri in policaji znesli nad njimi do krvi, ali pa bolni delavci iz tovarni in delavnic, o krščanstvu in ljubezni do bližnjega pri teh bolniških valptih ni sledu. In nič drugačnega ni usoda bolnih in nosečih žena iz ljudstva, posebno še če po naključju niso latinske rase.

Se neznosnejši je jarem, ki tlači nameščenice, bolničarke in strežnice. Vedno pogosteje opuščajajo delavke, ki so leta in leta služile v bolnici, pod pretvezo, da po svojih fizičnih močeh niso več uporabne za delo, ali pa jih premeščajo v nižje kategorije brez vsakega utemeljenega razloga. In za sprejem novih nameščenecv in nameščenecv je odločilnega pomena, da so člani Delavske zbornice prav tako kakor nekoč fašistične stranke. In pri tem vedritu in oblačiti med osebjem bolniški duhovnik in neka sestra, ki po svojem službenem položaju nimata ničesar iskati v personalnem oddelku uprave.

Na drugi strani pa postajajo življenjske in higijenske razmere — prav po najslabšem in najnesrečnejšem vzorcu njih južnih bratov — vedno bolj nevzdržne. Na Tržaškem ozemlju razpajajo milijone in milijarde na vse strani, za čistočo v bolnicah in še posebej v porodnišnicah, za zdravila in druga lekarniška sredstva, za hrano in oskrbo pa ni najti nobene prebite lire.

Brezposelnost narašča

Prav te dni je spet pričela naraščati brezposelnost. V manjših podjetjih so odslovili z dela cele vrste delavcev. Iner jih je odpustila vse do zadnjega. Conat je pridržal na delu le peščice ubežnikov. Blossi jih je odslovil preko 50, Reggente dve tretjini, enako Bravar in Picciola, ki sta jih obdržala le še kakih 10. Dili namerava odpustiti vse stalne delavce in jih nadomestiti z begunci. Julijska ladjedelnica jih odpusča v poslednjih in v manjših skupinah. Prav tako reducira svoje uslužbence še kakih 10 drugih manjših podjetij. Pri Schoromeku, Aquili in drugod se pogajajo, da bi skrbili delovni čas delavcev od 40 na 25 ur v tednu in jim s tem zmanjšali prejemke za 60% ter jim ta primanjkljaj nadomestili s podporo iz blagajne za dopolnjevanje mezd, a tako, da bi ostali njih prejemki še vedno za 20% pod normalno.

Pod jalo vo pretvezo in v svitu prerazkošne večerne osvetlitve mestnega centra so v ladjedelnici pri Sv. Marku in v Strojni tovarni pri Sv. Andreju odredili skrajne delovnega tedna od 40 na 36

Mezdni spori in sporazumi

Medtem ko je sedanja industrijska delovna pogodba malone že zastarela in cene znova preraščajo sleherne delavske in nameščenjske plače, v nekaterih strokah delovni odnosi še zmeraj niso urejeni in tudi mezde in plače še vedno niso prilagode druginji, niti oni, ki je vladala sredi poletja. To velja tudi za nameščenice in delavce v tržaških lekarnah, ki se njih delodajalci z njihimi nikakor nočejo pogoditi. Vodstvo nadaljnih pogajani je bilo poverjeno Osrednjemu odboru za sindikalni sporazumi. Lekarniški delavci in nameščenici so sklenili, da bodo nastopili stavko, če mezdni spor ne bo v kratkem rešen.

Se težavnejši je položaj nameščenecv v svobodnih poklicih. Medtem ko so tržaški odvjetniki v zadnjih dveh letih s svojimi tarifami korak za korakom sledili naraščajočim cenam in si nabrali lepe denarje, imajo v svojih pisarnah tipkarice in druge uradnice, ki prejemajo še vedno po 8 in 7 in v nekaterih primerih celo tudi po 5 in 3 tisoč lir plače na mesec. Pri organizaciji odvjetniškega reda pa se

kljub ponovnim zahtevam nihče ne zganje.

Medtem so bili sklenjeni novi mezdni sporazumi v nadaljnjih dveh strokah, za nameščenice in delavce pri obrtnikih in za čuvaje. Slednji so sedaj prvič pogodbeno uredili svoje delovne odnose. Delavstvo je doseglo v tem pogledu svoj prvi uspeh prav spritno svoje odločne borbe. Pogodba določa tudi nove mezde in plače, ki naj bi veljale za dobo od 1. avgusta 1947 do 31. jan. 1948, ter draginjske doklade za avgust in september. Po tem sporazumu prejmejo nadzorniki, korespondenti, knjigovodje in drugi tem izenačeni nameščenici po 14.400 mesečne osnovne plače, pomožni knjigovodje, registrski uradniki po 11.250, stroje piske, telefonisti po 9000. Čuvaji na ladjah in po zaprtih prostorih prejmejo po 33 lir na uro, oni, ki nadzirajo določene mestne predele, po 39.75 lire. Njih disciplinski nadzorniki prejmejo po 10% več. Na račun nižjih prejemkov v juliju jim je bil izplačan doatek po 1000 lir. Družinske doklade so bile določene takole: možki v starosti nad 20 let dnevno po 424

lir (pri mesečni po 11.024 lir), od 18 do 20 let 402,80 (10.472,80), od 16 do 18 let 318 (8268), pod 16 leti 212 (5512), ženske nad 20 leti 368,85 (9590,85), od 18 do 20 let 296,80 (7716,80), od 16 do 18 let 267,15 (6945,15), pod 16 leti 212 (5512) lir. Za družinske poglavarje so bili določeni naslednji dodatki: za moške od 16 do 18 let 18,30 (495,80), pod 16 leti 73,20 (1903,20), za ženske nad 20 leti 22 (572), od 18 do 20 let 36,60 (951,60), od 16 do 18 let 25,60 (665,60) in pod 16 leti 73,20 (1903,20) lire.

Gostinski nameščenici

V poslednji številki »Enotnosti« smo objavili podatke o draginjskih dokladah, ki so bile priznane z novo mezdno pogodbo gostinjskim nameščenecem. Seda so bili objavljani tudi še podatki o njihovih plačah in obče o delovnih odnosih. Po teh podatkih prejemale delavci, ki so razdeljeni v štiri kategorije (kakor obče vsi gostinjski obrtni) na mesec: glavni kuhar v 1. kategoriji po 17.000, v 2. kat. 15.500, v 3. kategoriji 14.000, v 4. kat. 13.500, njegov pomočnik v 1. kategoriji 16.000, v 2. kat. 14.500, prvi glavni strežaj 1400, 935, 850, 850, njegov pomočnik v 1. kat. 850, glavni strežaj v dvorani v 1. kat. 850, v 2. kategoriji 680,

glavni strežaj v nadstropjih in prvi vratar 765, 680, 680, 680, guvernanta 10.000, 9.000, 8.000, 8.000, skupinski glavni kuhar 13.000, 12.000, 11.000, 11.000, družinski kuhar 10.000, 9.000, vodja skupine strežajev 765, 680, 680, 680, vodja skupine strežajev po nadstropjih, strežaj po nadstropjih, drugi, nočni in posadni vratar po 680, glavni barist, glavni barist, glavni šrambar in glavni kletar 12.000, 11.000, 10.000, 9000, glavni priborni strežaj 10.000, 9000, 8000, 7500, pomožni kuhar 8000, 8000, 7500, 7000, drugi vodja skupine strežajev po 680, strežaj v dvorani in v nadstropjih in telefonisti po 595, nočni čuvaj 10.000, 9500, 9000, 8500, spremljevalec do postaje in po mestu po 680, v dvigalu po 510, komisionar po 510, nosač po 765, pomožni strežaj po nadstropjih 510, garderobierka 11.000, 10.000, 9000, 8500, pomožna garderobierka 9000, 800, 7500, 7000, likarica 8500, 8000, 7000, 6500, pomožna likarica 7000, 6500, 6000, 5500, pomožni barist, pomožni šrambar, pomožni kletar 10.000, 9500, 8500, 8000, Pomožni priborni strežaj 8500, 8000, 7500, 7000, težak 9000, 8500, 8000, 7500, pamivač 8500, 8000, 7000, 7000, glavni mehanik 16.500, 15.000, 14.000, 14.000, elektrotehnik, mizar, mehanik, tekstilec in šofer 15.000, 14.000, 13.000, 13.000, kurjač 13.500, 13.000, 12.000, 12.000, vrtnar, zidar, pleskar 14.500, 14.000,

svojega kmetijskega ES zavarovalni svoje pravice. Ta je interveniral pri tovarniškem odboru v pivovarni, nato pri ravnateljstvu in končno še pri vojaški okupacijski oblasti. Nazadnje je uprava pristala na to, da bodo tržaški živinorejci še nadalje prejemali drožje, a je zahtevalo, da se blago sproti odpravlja iz tovarne.

Okoliški kmetje so se zbrali in sklenili ustanoviti posebno združenje, ki bi blago prevzela in ga razdelila med ljudi. Izvoljen je bil tudi že pripravljalni odbor, ki ga vodi živinorejec Stoka s Proseka. Nastalo pa je vprašanje združenjskega skladišča, ki bi moralo biti v neposredni bližini tovarne.

Nekaj časa so mislili na to, da bi kmetijski ES prevzel kontrolno nad drožjem, posebno kar se tiče njegove razdelitve, a se je uprava podjaja temu uprila. V vsakem primeru bo treba najti rešitev, tako da bo drožje sproti šlo v promet in da bo kolikor mogoče ena. Komerno razdeljeno vsaj na vse najbolj vrjzadete živinorejce. Razumljivo je, da 3000 stotov, kolikor se ga mesečno nabere v tovarni, nitj zdaleka ne zadostuje za vse krave-mlekarice na Tržaškem o. zemljo, ki pride drožje zanje v prvi vrsti v poštev. Na drugi strani pa tudi ni prav, da bi ostalo drožje domena zgolj nekaterih živinorejcev. A to je vprašanje, ki ga bodo znali živinorejci sami najbolje urediti.

Tominčeva pa je razsodila

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Le Tominčeva je vso bedasto igrjo postavila v pravo luč. Na hodniku pred dvorano je ostala svojega brata, ki naj bi šel prav tako jezikat pred sodnike in se smešit. Ostro ga je oplazila: izdajalec delavskega razreda. In je imela prav. Tominc se ovedel in je izginil ko polit. cucek. Bilo je edino, kar je lahko storil. Se čerini ne, ki so bili tam, da skrbijo za (Cosulichev) vred in pravico.

In kakšen bo konec te komedije, ki postaja že tragična za one, ki so jo inscenirali? Morda bodo sodniki storili vodeno uslužno, staremu Cosulichu, toda sam si je zdravno na čistem: gnilo jajce se mu je zdobilo v njegovih lastnih rokah.

Toda Cosulich bi ne bil zvest samemu sebi, ko ne bi izkloil hujšega zla, še preden se mu prvoni do kraja skazlo. In ga je skotil zares. Ko mu je niti angleško vojaško sodišče kljub vsemu ni pomagalo, da bi uničil stvar, ki je tržaškemu delavstvu najdražja, njegovo delavsko organizacijo pri Sv. Marku, se je spravil nadenj s sredstvi najhujšega srednjega veka: z lakoto in bedo, s prikrajševanjem njegovih mednih mezd.

13.000, 13.000 lir. Za uradnike so bile določene plače po treh stopnjah, in sicer za ravnatelje in generalne tajnike po 21.000, 19.000, 17.500 in 17.500, za glavne sprejemne uradnike 18.500, 17.500, 16.500, 16.000 in glavne upravne, personalne, knjigovodstvene in blagajniške uradnike po 17.000, 16.000, 15.000, 15.000, za sprejemne blagajnike z znanjem tujih jezikov 14.500, 14.000, 13.000, 13.000, brez znanja tujih jezikov 13.500, 13.000, 12.000, 12.000, za upravne kontrolorje 15.500, 15.000, 12.000, 12.000, za blagajnike v barih ali restavracijah in glavne skladiščiške 12.500, za blagajnike v baru ali restavraciji in glavne skladiščiške 12.500, 12.000, 11.000, 10.500, za tipkarice 8500, 8000, 7500, 7000, za uradnike po hotelih 3. in 4. kat. in v penzionih 3. kat., ki sami vodijo vse posle z znanjem tujih jezikov 17.000, brez znanja tujih jezikov 15.000, za njih namestnike po 14.000 lir.

Kot dodatke za hrano in prenočevanje prejmejo uradniki po 160 in 50, delavci po 130 in 40 lir dnevno. Družinske doklade znašajo za otroke pri uradnikih 1640 lir mesečno, pri delavcih 95 lir dnevno, za ženo po 1170 odnosno 43, za vsa kega izmed staršev po 900 odnosno 33 lir.

Kjer podirajo kaznilnico in gradijo šole Vse zlo iz Rima

Istrsko delovno ljudstvo je s sijajnim festivalom zaključilo svoje trimesečno tekmovanje za napredek in obnovo

Starinski Koper se ni videl tako mogočne manifestacije, kakor je bil festival dela, ki je z njim istrsko delovno ljudstvo zadnje nedelje v septembru zaključilo svoje trimesečno tekmovanje za

zbori in godbe, se zvrstile športne tekme, fizikalni nastopi in dirke. Organizirali so tudi knjižni sejem, na katerem so prodali v nekaj urah samo italijanskih knjig kar za 25.000 lir.

skim delavcem, ki pridno nosi težke kamne. Drugi veselo dela, ko prav z užtkom ruši zid, saj je bil tudi njegov oče tu zaprt. Pravi, da bo imel Koper odslej dosti lepše lice, ko ne bo več mračne stavbe ki je cela stoletja ustrahovala mesto in vsa okolice.

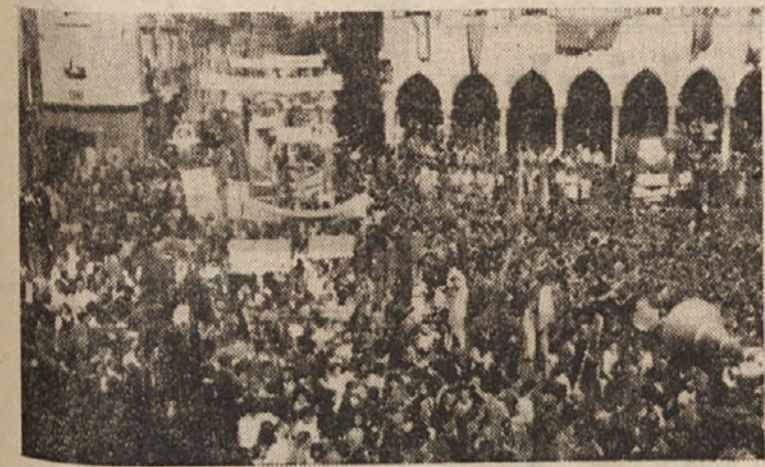
seh pa se bodo v lepih, sončnih učilnicah vzgajali in učili istrski otroci. Učitelj jim bo pripovedoval o koprski Bastilji, ki so v njej tuji nasilniki zapirali in mučili njih očete in matere, da bi zatrli njihov rod, da bi ohranili njegovo tlačanstvo. Povedal pa jim bo tudi, kdo jih je osvobodil, kdo podrl ječo, in kazal jim bo nove stavbe, obnovljene vasi in šole, zgrajene iz kamna in opeke nekdanje koprške Bastilje. In še prav kmalu bo tako in to ne bo nobena pravljica.

V nekaj letih bodo koprške ječe še spomin na črne dni. Ob morju se bo poleti v senci hladil Koprčan in pripovedoval tuju, kaj je bilo tam, komu je služila žalostna stavba in kdo jo je porušil, kako so porabili njeno kamnje. Po va-

17 šol in 68 domov bo zgrajenih, obnovljenih ali preurejenih

Razveseljivi so podatki že samo iz letošnjega leta. Ze samo kar se šol tiče, gradijo v koprskem okraju naslednja šolska poslopja. V Smarjah je stavba v gradnji. V Marezigah jo temeljito obnavljajo in bo delo skora dovršeno. V Izoli raste iz tal novo poslopje. Urejena pa so bila šolska poslopja v Dekanih, pri Sv. Antonu, v Sičolah, pri Sv. Luciji, v Maliji, Kortah, Padni, Krkaveh, Koštobni in Gažonu. V bujskem okraju

učiteljevo stanovanje z vrtom. Šola bo imela električno in vodno napeljavo. Prijetno bo tam za učitelja in otroke. Učilnice bodo prostorne, okna velika, široki hodniki, okrašeni s cvetjem. Kateri otrok ne bo rad prišel v šolo, kakršne do danes ni po vsej Istri. Toda takih poslopj bo več. Enaka gradijo tudi drugod. Ljudje v Smarjah pa spremljajo gradnjo z napetim zanimanjem. Pri nas že raste iz temeljev, je pripovedoval Pribec.

MNOZICA NA TITOVEM TRGU

obnovo. Tekmovanje kakor tudi festival je organiziral okrajni odbor Enotnih sindikatov. V Kopru se je zbralo skoraj 30 tisoč Slovencev, Hrvatov in Italijanov iz vseh delov zapadne Istre. V dolgi povorki alegoričnih vozov so delavci, kmetje, ribiči prikazali življenje, gospodarske razmere, industrijo in obnovo v vsej Tržaški Istri. Festival dela pa je bil tudi kulturna manifestacija, ki so na njej nastopili številni pevski

Ceprav so se zadnje dni tržaški reakcionarji strašili italijansko prebivalstvo z nasiljem slovenskih in hrvatskih kmetov, so ljudje iz Pirana kakor tudi iz Izole in Koprca številno in aktivno sodelovali na festivalu. Zapeljani elementi pa so se prepričali o podlosti lažnive propagande in so glasno izražali željo, da bi se take kulturne prireditve, kakršnih Koper v svoji zgodovini ni poznal, še kdaj ponovile.

Pridobitve delovnega ljudstva morajo obveljati na vsem Tržaškem ozemlju

Na trgu maršala Tita so ogromno množico nagovorili predstavniki sindikatov, ljudske oblasti in tov. Jakšetič, ki je v svojem govoru prikazal sedanje stanje v Istri in v Trstu in razvil bodoče naloge delovnega ljudstva na naših tleh. V svojem govoru je posebej poudaril, da se morajo vse pridobitve delovnega ljudstva v nekdanji coni B: agrarna reforma, delavska zastopstva in vodstvu podjetij, volivna pravica žena in njih sodelovanje v javnem življenju, pravice mladine na vseh področjih, pomoč bivšim partizanom in vdovam ter vse ostale razširiti in uveljaviti na vsem ostalem Tržaškem ozemlju.

pričo žalostne istrske preteklosti. Istran se je oddahnil: ginevati je pričelo poslednje znamenje suženjstva in preganjanja. Na Belvederu, kjer so nekoč trpeli v zaprte kamione mlade ljudi v verigah in jih odvažali v daljne južne ječe ali na morišča, se sedaj vrstijo kmečki vozovi in odvažajo gradbeni material za obnovo požganih okoljskih vasi. In človeku se zazdi, da je še tihemu istrskemu volu-boškarinu vse to prav, ko vprežen mirno čaka na gospodarja. Dosti desk, opeke, strešničev in železja so odpeljali

MLADINA RUŠI KOPRSKO KAZNILNICO

gradijo ta čas nova šolska poslopja v Kaštelu, Mumjanu, Gambočih in pri Sv. Ivanu. V treh vaseh jih obnavljajo. Kar se tiče stanovanjskih zgradb, jih na novo gradijo v koprskem okraju 20, v bujskem

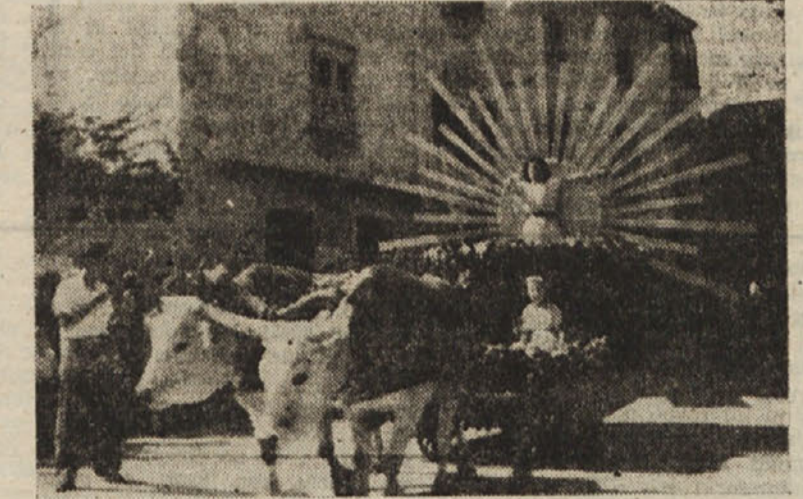
Pa tudi Smarje same ne bodo več, kakor so bile, da jih bo burja odnesla. Stare ruševine in zido, ve podirajo in na drugem mestu gradijo celo novo vas.

Tako bo Istra polagoma dobila drugo lice. Nič več ne bo tužna, niti na izgled, čeprav bo odcepljena od svoje celote. Istrani hočejo delati v miru, si žele znanja, ki so jim ga toliko let odrekli. Istrani so vztrajni ljudje, težave jih ne preplašijo. Zato mirno gledajo v bodoče. Složni, bratsko združeni s Hrvati in Italijani si bodo zavarovali in izpopolnili pridobitve zadnjih let, tembolj ker ni poln nazaj, ker ni več grota ne Bastilje.

V okviru trimesečnega delovnega tekmovanja je bilo na delu za obnovo 17.275 ljudi, ki so opravili 195.757 ur prostovoljnega dela v skupni vrednosti 6.161.000 lir.

Konec koprške Bastilje

Med vsemi prelepo opremljenimi vozovi v povorki je bil zelo značilen voz, na katerem je mlad delavec rušil koprške zapore. Njegov tovariš zidar je gradil šolsko poslopje. Napis na vozu in vzkljki množice so bili dovolj zgovorni: Nočimo zaporov, hočemo šolo! Koper je bil daleč po svetu na slabem glasu zaradi svojih zaporov. V koprskih ječah so trpeli Istrani, Primorci, Jugoslovani, Slovenci in Italijani. Posebno v zadnjih letih je bila ogromna stavba vedno natrpna naših ljudi. Toda v mračne koprške celice je prišljalo sonce svobode. Partizan je odprl železna vrata stotinam naših aktivistov.

SIMBOL SVOBODE V SPREVODU

gori v Marezige, v Smarje ali v katero drugo vas. Kamcije bodo porabili za nove gradnje v Kopru in Smedeli, za osnovno šolo in dijaški dom.

10, obnavljajo pa jih prav tako 20 v koprskem in 18 v bujskem okraju. V Smedeli pri Kopru bodo prav te dni začeli zidati velik dijaški dom za istrsko srednješolsko mladino.

In to ne bo nobena pravljica

Zivahno je sedaj na stavbi: strehe ni več, železnih križev na oknih tudi ne, masivni zidovi se polagoma nižajo. Mladi Koprčani bodro rušijo, veselo prepevajo. Se vidiš nekaj napisov po stenah in številke na celicah. Starejši delavci urejajo dvorišče, ki ga ne delijo več nobene pregrade. Siroko je, prostorno, da se kamioni, ki odvažajo material, neovirano obračajo po njem. Pogovarjam se z mladim Kopr-

Nove Šmarje

V koprskem gradbenem uradu sem iskal nekaj podatkov o obnovi. V sobi sem našel tudi na starega Pribea, predsednika krajevnega odbora v Smarjah. Napeljal sem razgovor na Smarje, eno izmed istrskih vasi, ki so bile v osvobodilni borbi najhuje prizadete. Nemci in fašistične tolpe so Smarje dvakrat požgali. Pogorela je tudi šola, ena najstarejših v Slovenski Istri. Sedaj zidajo novo zunaj vasi, na prostem, na soncu, sredi lepega dvorišča in velikega šolskega vrta. V bližini šole bo še

Rezultati tekmovanja za obnovo Istre

Trimesečno tekmovanje v Tržaški Istri je obrodilo plodove, ki jih marsikdo ni pričakoval. Nekajkrat so se tržaški hlapeci zapadnih imperialistov obregnili vanj, toda medtem jim še na njihovem lastnem zelniku dozorel škandal z javnimi deli, kakršnega je Trst lahko doživel zgolj v vzdušju svobode, ki je v njej policija, najboljša na svetu, za varuha kriminalcev.

V teh treh mesecih od konca junija do konca septembra so na novo zgradili 39 kmečkih domov po istrskih vaseh, ki jih je nacifašistični okupator požgal in porušil, obnovil 13 do tal in 20 napol porušeni hiš. Očistili so 78 km kanalov, popravili okrog 8,5 km izgrajenega obrežja in okrog 140 km cest, odstranili z njih nad 7000 kub. m blata, kamenja in ruše ter jih utrdili s skoraj 3500 kub. m gramoza. Samo za ceste je bilo v koprskem okraju izdanih skoraj 11 milijonov lir.

V tekmovanju je sodelovalo skoraj 16.000 delovnih prostovoljcev, ki so bili skupno skoraj 130.000 ur na delu (v vrednosti 5,4 milijona lir).

Preteklo soboto se je vršil v Kopru proces proti rektorju koprškega semenišča in dvema nuna. Obtoženi so se morali zago. varjati, ker so skrivali velike množine hrane. Don Labor pa je bil še obdolžen, da je kot ravnatelj škofijskega semenišča v Kopru izvajal pritisk na gojence slovenske narodnosti, da bi jih pot. talijanci.

Nekaj dni prej je bila zaključena razprava zaradi krvavih dogodkov v Lanišću. Pri obeh razpravah so obtoženci sami, župnik Cek, Ukmar in don Labor jasno povedali, od kod izvira vse zlo. Slovenskega župnika Ceka je pripeljal v prepad - njegov skof, don Labor pa je dobesedno izjavil: «L'ordine di non parlare sloveno lo diede personalmente il vescovo di Trieste» (Ukaz, da se ne sme govoriti slovenski, je dal osebno tržaški skof).

Neredi v Istri, zatiranje Sloven. cev in Hrvatov v koprskem zavodu so maslo škofa Santina. Vse to pa še ni dovolj. V koprskem semenišču so poskrili skoraj 90 stolet belu in koruzne moke, sira, olja, masti in mila. Procej je šlo tega blaga v kvar. Skrivali so ves ta božji dar, obenem pa so nenehno nadlegovali prehranjevalni urad za izredne dodatke živil, čeprav so vsi dijaki prejeli nakaznice lahkih delavcev, ostali pa celo za srednje delavce. Polag vsega tega, kar je potrdil sam rektor, je semenišče prejelo živila, moko, fižol, krompir od ver. nega prebivalstva z dežele.

Postopnemu človeku se vse to gabi. Ljudska oblast se je v istem času borila z velikimi težavami, da je preskrbela živila prebivalstvu in posebno delavcem, v zavodu pa so brezvestnosti kopicili hrano. Da bi jo vsaj dali gojencem Slabo so skrbeli za mladino, ki so jim jo starši izročili v oskrbo in vzgojo, še slabše so jih vzgajali. Sin slovenskih staršev doma iz Postojne, ki je bil pozvan za prič, je bil pred sodnikom v dvomu, ali je Slovenec ali Italijan. Taka je bila Santinova šola.

Kar je bilo poskritega blaga, bi zadostovalo za 100 petelanskih družin in še več za cel mesec, pa še bi ostalo, v zavodu pa je bilo največ 30 gojencev.

In še ni dovolj. V samostanu v Daili, v hrvaškem delu Tržaške Istre, so organi ljudske oblasti odkrili pred dnevi ogromne množine žita, izvrstnega vina, sira, moke itd. Stirje patri so še ustrahovali bivše kolone, naj jim redno oddajo polovico pridelka kakor v zlatih časih fašizma. Tudi tam bo zadeva razčiščena. Ljudstva ni mogoče več goljufati. Kdor ga goljufa in pri tem izrablja svojo kuto, dvakrat greši.

Povzročali nered, da se blati nova Jugoslavija, zatreti slovensko, da se uresniči čucejevi načrti, delati težave ljudski oblasti, odrgati delavcu od ust hrano, da bo nezadovoljen, to je cilj Santinove politike in Vatikana, ki mu daja potuho.

Vere nihče ne preganja, toda brezvestne duhovnike, ki jim je prva skrb ovirati ljudsko oblast in greniti življenje delavstvu, bo ljudstvo samo razkrihalo.

Z. B.

KNJIŽNI SEJEM V KOPRU

V lanski zimi

Bili so zgodovinski dnevi za Istrsko lansko zimo. Izvedla se je agrarna reforma, izginiti so ostanki srednjeveškega tlačanstva, Istrski kolon je postal gospodar na svoji zemlji. Hkratu pa so začeli rušiti koprsko Bastiljo, najsramotonejšo

Naša gruda

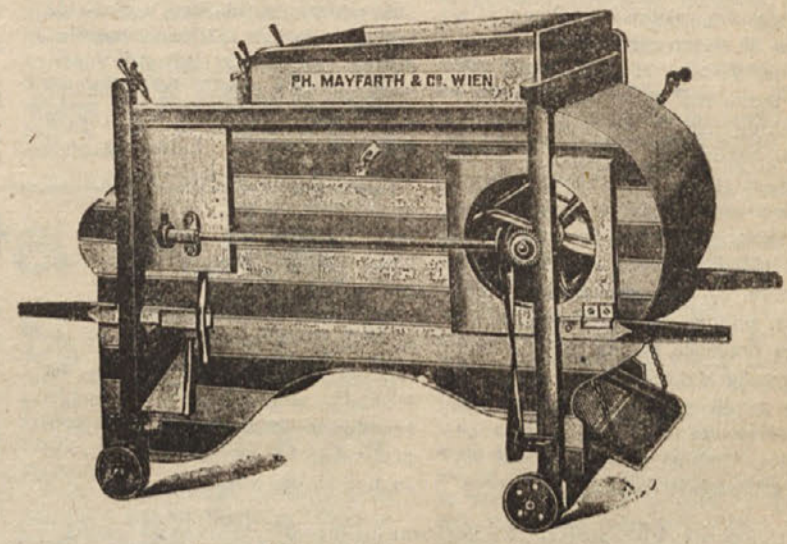

Kakor boš sejal tako boš žel

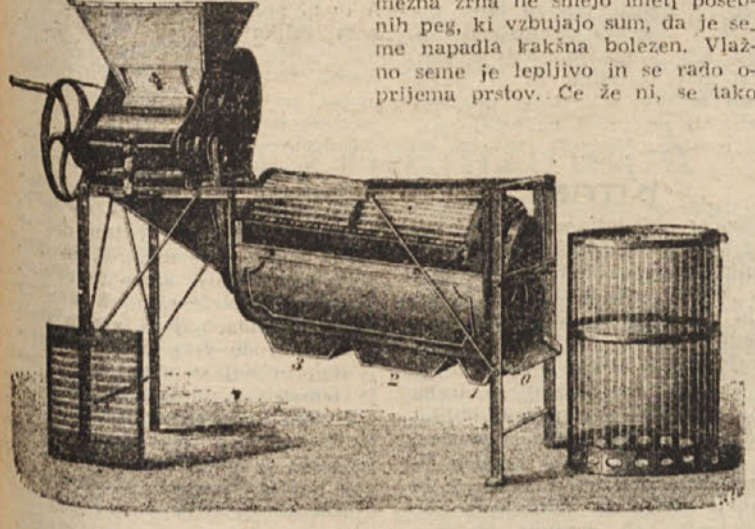
Tako pravi že star slovenski pregovor. I pregovori so nastali iz dolgih in temeljnih izkušenj. Zato ti tega tudi ne zgrešijo in človek, ki se ravna po njih bo navadno

vati plevelov; 4 mora imeti dobro kaljivost. Da je seme zdravo, spoznamo po tem, da zrnje nima zoprnega duha po plesni ali po gnilobi. Barva zrna mora biti živa in svetla. Posamezna zrna ne smejo imeti posebnih peg, ki vzbujajo sum, da je seme napadla kakšna bolezen. Vlažno seme je lepljivo in se rado oprijema prstov. Če že ni, se tako

in žužki — žitni molj, žitni brošč, grahov in fižolov žužek itd. Kako naj sodimo, kdaj je seme zrelo, je težko povedati v kratkih besedah. Izkušeni kmet — in za seme naj skrbijo le res izkušeni ljudje — navadno sam lahko loči dobro, normalno dozorelo zrnje od zasilno dozorelega, bolnega in zgrbančenega zrnja. Pri večini semen naših koristnih rastlin je dobro zrelo in suho zrno enakomerno izobličeno in »rejeno« ter nima suhe lupine. Tudi je zrelo zrnje razmeroma težko in gosto. Težo dožemo z lahkoto tako, da stehamo določeno število — n. pr. 1000 zrn, pri debelozrnatem semenu, kot je n. pr. fižol, tudi samo 100 zrn — in primerjamo to težo z ono enakega števila zrn podobnega semena, ki ga imamo na izbiro. Ono seme, ki tehta pri enakem številu zrn več, je pač težje, bolj gosto in zaradi tega tudi več velja.

TRIER, STROJ ZA SORTIRANJE SEMENA

ČISTILNICA ALI VEJALNIK

dobro napredoval. Podlaga setve je seme; važno vlogo igrajo pri njej tudi priprava zemlje, njena lega, gnojenje in še drugo.

seme kaj rado pokvari, posebno če mora ostati več časa v shrambi. Večkrat se dogaja, da se zrno pri mlačvi pokvari, razbije ali zmečka. Razbito ali zmečkano, večkrat razpolovljeno ali pa tudi samo rarklano zrnje — pšenice, graba fižola itd. — ni dobro za seme. Kaljivost se zmanjša ali zamre tudi pri zrnju, ki so ga napadli razni črvički

Saj plačujejo dandanes mlinarji žito splošno na podlagi njegove gostote ali »specifične teže«. To težo dobimo tako, da stehamo določeno prostornino ali mero — n. pr. 1 hl za žitarice in 1 l za ostala dobra semena. Za praktično določanje specifične teže žitarice so izdelali posebno četrtlitrsko tehtnico. (Glej sliko!) Če so zrnju primršane slama ali pleve, tedaj je seme lažje in velja seveda manj. Zaradi tega mora biti seme tudi čisto.

(Nadaljevanje prihodnjč.)
Inž. Andrej Čok

glej članek »Kakor boš sejal, tako boš žel«, ki je objavljen na drugem mestu).

Cas setve ni mogoče stalno določiti. Odvisen je od vremenskih prilik in od zemljepisnega položaja. Pri nas ne smemo sejati niti prezgodaj niti prepozno. Ravnanje se moramo po krajevnih okoliščinah. Prezgodaj posejano žito se preveč razvije in zaradi tega preveč razvije in zaradi tega poleže in segnije, pozno sejano pa se slabo vkorenini in večkrat pomrzne. Kmetje bodo sami po svojih izkustvih najbolje izbrali pravi čas za setev. Vendar moramo upoštevati, da se razrasejo rž jeseni, pšenica in ječmen pa jeseni in sponladi. Zato moramo jeseni predvsem posajati rž, nato pšenico in šele nazadnje ječmen.

rastline, ki večkrat uničijo večino pridelka. d. Tako v vrste posejamo žito najbolje izkorišča sončno svetlobo, o kateri vemo, da ima v življenju vsake rastline glavno vlogo. Oddaljenost med eno in drugo

Praktična navodila

Pod tem naslovom bomo objavljali v »Naši grudi« navsote, opozorila in nauke, ki naj služijo našim kmetovalcem pri vseh kmetijskih delih

vrsto je različna. Pri enostavnem sejanju je oddaljenost med vrstami 20 do 25 cm.

Sejalnice je več vrst, od ročnih za 3 do 6 vrst, prikladnih za naše kraške njivice, do velikih za 20 do 30 vrst, ki jih z uspehom uporabljajo na prostranih nižinskih poljih. Množina semena, ki ga porabimo pri jesenski setvi, je odvisna predvsem od načina setve — z roko ali s sejalnico, od časa setve (pozna setev zahteva večjo množino semena), od kakovosti tal in vrste žita. (Pri ročni setvi uporabimo 15 do 18 kg. pri setvi z sejalnico pa 12 do 16 kg žita na 1000 kv.m.)

Velikega pomena so spomladanska dela in gnojenje žitu z nitrati, toda o tem bomo razpravljali kasneje. Dr. Fran Juriševič.

Jesenska obdelava polja

Ni leta, da ne bi pri nas na Krasu posevki trpeli zaradi suše. Suša tako ograža žitarice, da bomo morali v bodoče to kmetijsko panogo našim ljudem ponekod odsvetovati. Vendar vzroki suše niso le v premajhnj množini padavin, nego tudi v sestavi kraške zemlje. Ta vpija in ohrani mnogo manj vlage, kakor ilovnata in črna zemlja, obenem pa pod vplivom poletnega sonca in vetrov laže zgubi vlago kakor ona. Zato moramo takj zemlji že jeseni in pozimi preskrbeti čim več vlage, khratu pa, da je v poletnem času čim manj izgubi. Kako bomo uspešno izpolnili obe nalogi?

1000 kv.m pred setvijo 40 do 50 kg superfosfata, 10 kg kalijeve soli in 5 kg žveplenokislega amoniaka ali apnenega dušika (kaleijev cianamid)).

Jesenj nj priporočljivo gnojiti žitu z nitrati, ker se ta gnojila v zemlji zlahka raztope in jih voda kmalu izpere, tako da le delno koristijo restlini. Z nitrati gnojimo v zgodnji pomladi, na Primorskem že v februarju, in sicer za žito v 2 ali 3 obrokih (na 1000 kv.m po 10 do 15 kg apnenega dušika ali čiliskega solitra) in to tedaj, ko ni rose na listju.

Kdaj sejemo?

Izkušnje so pokazale, da se je na določeni površini istovrstne ter enako obdelane in pognojene zemlje večkrat dosegel dvojni pridelok samo zaradi uporabe izbranega (selekcioniranega) semena. (O izbiri in ravnanju s semeni

Globoko oranje

V zemlji ohranimo večjo množino vode s pravočasnim globokim oranjem v jeseni in z gnojenjem s hlevskim gnojem ali zelenim podoravanjem (tako da pomnožimo črnico - »humus«). Čim shranimo pridelke, moramo njive, kj so namenjene za setev žitaric, takoj globoko preorati. Preorana zemlja vpija večjo množino vlage kakor zbita in neobdelana zemlja. Ledine ali deteljišča preorjemo dalj časa pred setvijo, da brazde razpadejo in se zemlja zrahlja. Za našo rahlo kraško zemljo globoko oranje tik pred setvijo ni priporočljivo, ker izgubi zemlja preveč vlage, posebno če je jesen suha. Pred setvijo pa je potrebno, da se zemljišče če enkrat plitvo preorje in pobrani. Z brananjem pred setvijo uničimo škodljive plevelne rastline in zravnamo njive (zelo važno opravilo posebno, če sejemo z sejalnico).

Gnojenje

Ni priporočljivo neposredno za žito gnojiti z večjimi množinami hlevskega gnoja. Bolje je, da dobro pognojimo rastlinj pred žitom (krompirju, koruzi).

Poleg hlevskega gnoja pridejo pri žitu v poštev umetna gnojila. Ker je naša zemlja obče izčrpana zaradi nezadostnega gnojenja, bi morali pognojiti za žito s sledečimi množinami umetnih gnojil: Na

Kako in koliko sejemo

Sejemo z roko ali s sejalnico. Ni naprednega kmeta, ki ne bi uporabljal sejalnice. V čem je njen pomen?

a. Pri setvi žita s sejalnim strojem prihranimo 5 in tudi več kg semena na vsakih 1000 kv.m zemljišča.

b. Vsa žitna zrnja dospejo v predpisano najbolj ustrezajočo globino (3 do 6 cm). Na ta način žito pravilno vzklije, klasje se lepo razvije in ob istem času zori.

c. Žito, ki ga posejemo v vrste, lahko obdelujemo kot okopavine (krompir, koruza). Na ta način je mogoče uspešno zatirati plevelne

Sadje in čebele

Mnogo ljudi povprašuje, kako naj preprečijo škodo, ki jo povzročajo čebele v vinogradih in sadovnjakih. Cas je že, da opuste nesmiselno mnenje, da je čebela škodljiva. Ravno nasprotno, sadjarstvu je dvakrat koristna: Spomladi prenaša cvetni prah in

oplodi sadne cvete, ki bi ne bili oplodeni, posebno če bi bila pomlad vlažna in brez vetra. Čebela nima takih čeljusti, da bi načela sadje. Škodujejo mu le ose, ptiči, grozdni črvi, veter in druge vremenske nezgode. Čebela pa srka le sladki sok načetega, torej že prej ranjenega sadu. Pa še na ta način prepreči gnitje sadja in je torej spet koristna.

Dokazal je vse to hrvatski čebelar prof. Zivanović. Karlovški vinogradniki so ga tožili, ker so menili, da so čebele povzročale škodo po njihovih vinogradih.

Izreži in spravljal „NAŠO GRUDO“!

Prof. Zivanović pa je prinesel pred sodnika panj s čebelami, postavil predenj popolnoma zrel in nedotaknjen grozd in sodišče je potem vse skupaj zapečatilo. Ko so dan pozneje panj odpečatili, so dognali, da so grozdne jagode ostale nedotaknjene. Nitj ena jagoda ni bila načeta. Zivanović je nato z iglo nabodel (ranil) polovico jagod in položil grozd spet pred panj, ki so ga nato znova zapečatili. Ko so naslednjega dne panj odprli, se je izkazalo, da so čebele izsesale le nabodene jagode, ostalih celih jagod se sploh niso dotaknile.

dr. F. Juriševič.

GLOBOKO ORANJE S TRAKTORSKO VPREGO

Rastline in semena za naše kraje

Iz semena pridobivamo na polju vse žitarice, koruzo in krmne rastline, na vrtu pa vso važno vrtnarstvo. Ze vsak kmet in poljedelec mora sejeti na svojem polju le one vrste pšenice, rži in ječmena ter ovsu, ki so prikladne za njuno zemljo in tarakajšnje podnebje. Posetno Krajevce bo žal prednost le zgojiti vrstam, ki nam ne škodvati polktna suša, ki nam nastopa na našem Krasu že v juliju. Pozne vrste koruze in fižole v Furlanski nižini in ob rekah, na Krasu in va zapadni Istri sploh ne pridejo v poštev.

Zaradi talnih in podnebnih razmer zapadne Primorske in posebnosti, da rabi naš kmet le semena tujih vrst poljskih rastlin. Iz semena pšenice se je do sedaj še najbolje obnesla Mentana z zimsko setvijo. Ječmen je najboljši šestletnik, ki ga sejemo jeseni in do koncu junija. Rži ne kaže več v naših krajih razen v višinah, kjer pšenica rada poze. Se manj je priporočati setev ječmen, ker ljubi ta žitarica še največ vlage. Izmed vrst koruze priporočamo v poštev le domače, zgojuje se v činkvanta, rumeni »Fleisch« in pa beli konjski zob »Vispoun« (iz Amerike).

Zdravo seme

Pri uporabi oziroma pri nakupu semen so poleg vrste izredne važnosti posebno sledeče kakovosti semena: 1. seme mora biti zdravo in v celoti; 2. biti mora zrelo in težko ali gosto; 3. čiščenje in odbrano ter ne sme vsebo

O uporabi umetnih gnojil

Bliža se čas jesenske setve in z njo v zvezi gnojenje z umetnimi gnojili. Nekoliko niže objavljamo razpredelnico »Koliko gnojil trosimo posameznim rastlinam«. Omeniti je treba, da so navedene množine povprečne. Zemlja, ki je bila prej dobro pognojena s hlevskim gnojem, potrebuje manjšo množino umetnih gnojil kakor bolj izčrpana zemlja. Suho, izčrpano, nehumusno zemljo moramo najprej dobro pognojiti s hlevskim gnojem, ki bo za vedno ostal najboljši izmed vseh gnojil. V primeru, da nam zmanjka hlevskega gnoja, pridejo v poštev kompost ali druga organska gnojila (zeleno gnojenje-podoravanje). Na siromašni suhi zemlji pridejo umetna gnojila v poštev vedno le kot dopolnilna gnojila. Umetna gnojila, ki smo jih na razpredelnici navedli pri posa-

mezni rastlini, ne pridejo vsa enkrat v poštev. Če gnojimo n. pr. pšenico jeseni z nitrofoskalam, ni potrebno, da ji gnojimo z drugimi dušičnatimi gnojili, ker vsebuje že sam nitrofoskal zadostno množino dušika. Če gnojimo rastline s superfosfatom, ni potrebno, da ji gnojimo s Thomasovo žlindra ali z drugimi fosfornimi gnojili. Lahko pa pred setvijo gnojimo z dušičnimi gnojili, ki delujejo počasno (apneni dušik), in če je potrebno, še z gnojili, ki naglo delujejo (čilski soliter, amonijev sulfat).

»Mešana« umetna gnojila vsebujejo v različnih razmerjih več hranilnih snovi (apno, fortor, kalij, dušik). Poznamo več vrst »mešanih« (kombiniranih gnojil). V Jugoslaviji proizvajajo (n. pr. tovarne v Rušah) in uporabljajo sledeča:

Nitrofoskal I z 8% dušika, 6% fosforne kisline, 8% kalija in 35% apna,
nitrofoskal II z 8% dušika, 8% fosforne kisline, 8% kalija in 33% apna,
nitrofoskal Z z 8% dušika, 12% fosforne kisline, 8% kalija in 33% apna,
nitrofos s 4% dušika, 12% fosforne kisline.

Po množini in razmerjih različnih hranilnih snovi, ki jih vsebuje, je nitrofoskal I priporočljiv za gnojenje vinogradov, sadovnjakov in zelenjadnih vrtov. V poštev pride za obmorske kraje, kjer pridelujejo dosti zelenjave, vina in sadja.

Z nitrofoskalam II gnojimo krompirju, koruzi, (ki smo ji prej dobro pognojili s hlevskim gnojem). Nitrofoskal Z deluje bolj počasno in je

zato zelo prikladen za jesenske posevke. Z nitrofoskom gnojimo žitu v težki zemlji in ajdi. »Mešanih« gnojil porabimo po 4 do 5 stotov na ha (10.000 kv.m).

Apneni dušik in nitrofoskali

Z nitrofoskali in posebno z apnenim dušikom gnojimo pred setvijo,

Dušik je namreč v teh gnojilih tako spojen z drugim snovmi, da se spočetka pri presnavljanju v hranilno snov, ki jo rastlina lahko uporabi (asimilira), prevori v strupeno snov, ki rastlini čisto zelo škoduje — ji ožge (osmоди) listje ali unji kalilno sposobnost. Sele nekaj dni po trosenju mine nevarnost škodljivih učinkov. Zato trosimo apneni dušik in nitrofoskale sploh pred setvijo. Mnogo naših kmetov ima bridke izkušnje z apnenim dušikom ravno zaradi tega, ker niso bili poučeni o uporabi tega za našo zemljo tako dragocenega gnojila. Najbolje je, če trosimo omenjena gnojila pred oranjem ali pa če jih po trosenju na lahko zabranamo. Sejemo pa najmanj osem dni po gnojenju.

Zaradi strupene snovi, ki jo ustvarjajo v zemlji takoj po trosenju, so apneni dušik in nitrofoskali močna desinfekcijska sredstva in uničujejo različni plevel in mrčes v zemlji (strune, koruzni drotar). Nitrofoskali uničujejo tudi razne glivice in plesnobo, ki napadajo krompirjeve gomolje.

Večini naših zemljišč (težka ilovnata in rdeča kraška zemlja) primanjkuje apna. Zaradi velike množine apna, ki ga vsebujejo, so nitrofoskali in apneni dušik ravno zanje idealna gnojila.

O apnenju zemljišč je že bilo govora v »Enotnosti«. Treba je omeniti, da gnojenje z umetnimi gnojili čestokrat ne koristijo ravno zaradi tega, ker zemlji primanjkuje apna (kisla zemljišča). Ta zemljišča moramo prej zboljšati z apnenjem

(peskanjem). Apneni prah ne smejo mešati z nobenim umetnim gnojilom — tudi trositi ne smemo apna istočasno z drugimi gnojili. Med apnenjem zemljišč in trosenjem drugih umetnih gnojil morajo preteči najmanj trije meseči.

Krmljenje breje živine

Naši živinorejci včasih premalo pazijo na pravilno krmljenje in oskrbovanje breje živine. Breja žival mora imeti mir, vsaka nagla, večja sprememba ji škoduje. Delo, ki ga normalno opravlja, je treba omejiti, zmerno gibanje pa ji koristno. Krma mora biti obilna, toda ne v toliki meri, da zadošča za razvoj zarodka in ohranitev matere srednje telesne teže. Živali se v začetku brejosti dobro redijo, ker jim krma bolj tekne; takrat tudi zarodku še ni treba mnogo hraniv. V drugi polovici nosečnosti pa živali ne smejo postati mastne.

Krma

Krma mora biti primerno sestavljena. Zarodku je treba drugačnih redilnih snovi kakor materi. Treba mu je mnogo beljakovin za stanišče, železa za kri, apnenih soli za kosti. Te snovi morajo biti v krmi.

Z ozirom na brejost je treba krmo pokladati v določeni obliki. Predvsem ne sme biti obsežna, ker je trebušna stena že itak obremenjena, prostor za želodec in črevesje zožen in dihanje spričo razširjenja teh organov oteženo. Zato ne gre pokladati krme, ki žival napenja.

Krma mora biti lahko prebavljiva. Da se ne bi nakopičila v prebavilih, jo je treba pokladati večkrat na dan v majhnih množinah. Posebej je treba paziti, da breja žival ne dobi mrzle vode in pokvarjene, plesnive ali zmrznjene krme.

Ravnanje v hlevu

Hlev mora biti zračen in ne pregorak. Čisti zrak olajša dihanje. Žival mora ugodno stati in ležati. Zato je treba skrbeti za prostorno stajo in mehko nasteljo ter žival zavarovati pred udarci in poškodbami. Prenizka lega v zadnjem delu utegne povzročiti izstop nožnice. Z ozirom na vime je treba paziti, da se žival pred porodom ne prehladi. Ležanje na mrzlih tleh lahko škodi materi in zarodku. Ugodno vpliva na razvoj redno čiščenje kože.

Pri vseh brejih živalih je treba končno preprečiti zvrgavanje. To je lahko posledica najrazličnejših okoliščin: velikega napora, preobremenitve želodca ali črevesja, nepenjajoče ali drugače škodljive krme, mrzle vode, draženja naglega ohlajenja in končno poškodb vseh vrst.

Navedena navodila veljajo za breje živali vseh vrst. Posebej pa spregovorimo o ravnanju z brejimi kravami.

Molža breje krave

Breja krava se lahko giblje o lepem vremenu na paši, le proti koncu brejosti naj ostane v hlevu. Pred pašo naj zaužije nekaj suhe krme. Če je bila krava običajno v hlevu, ji paša za časa brejosti ni potrebna.

Po porodu ima krava največ mleka, ki ga ji potem polagoma zmanjkuje. Na to vpliva tudi novo pričeta brejost. V drugi polovici brejosti mleko vedno bolj pojema in nazadnje izločevanje popolnoma preneha kljub molži (umetnemu draženju). Vendar so dobre krave-molznice, ki dajejo mleko vse do naslednjega poroda. A to ni prav, ker se izloča z mlekom velika množina onih redilnih snovi, ki jih potrebuje zarodek. Dokazano je, da takšna krava po porodu ne doseže več polnega donosa.

Potrebno je torej v času brejosti molžo polagoma opustiti, najboljši prav v 8. tednu pred porodom, samo v 4. do 6. tednu bi bilo pre malo. V 8. tednu naj se krava pomolže le dvakrat na dan, od 6. tedna dalje samo še enkrat. Mleko se kasneje samo ustavi. Če to nič ne izda, naj se izmiva vime z mrzlo vodo vsak drugi ali tretji dan in naj se nekaj ur pozneje temeljito izmolže.

Prehod k opustitvi molže je treba izvesti zelo previdno. Zmernje je treba izmolžiti vimeni do zadržne kaplje, drugače povzroča zaostalo mleko slabe posledice.

Seno in apneni pripravki

Proti koncu brejosti krmljenje kakor že omenjeno, ne sme biti preobilno. Predebele krave dobijo navadno porodni mrtvoud. Najbolje je potrebna primerna sestava krmil. Zrezkov repe je treba manj, zato pa več redilnih snovi. V senu je dokaj apnenih snovi in je zato zelo dobro in neobhodno potrebno krmilo.

Sploh prihaja seno v prvi vrsti v poštev za krmo breje živali. Zato je treba preizkusiti njegovo kakovost. Če ne ustreza potrebam, lahko povzroči taka krma melkoravnost in kostolomnico ravno pri brejih kravah, ki potrebujejo za zarod in mleko mnogo apnenih soli. V letih, ko je krma slaba in pomanjkljiva, pogine za to boleznijo mnogo brejih krav. Tudi pojavu odpornemu s posobnim apnenim pripravki (klajunim apnenim pripravki) je treba živini podajati tudi železnate pripravke. Dobro je, da pokladamo kravi pred in po porodu tudi laneho moko, ki jo nasujemo v pijačo, ker dobro vpliva na odličnejše trebilo. Tri do štiri tedne pred porodom je treba zmanjšati dnevni obrok krmi in to posebno pri debelih kravah.

Včasih je pred porodom vime zelo napeto. Krave ali junice ne smemo molžiti, ker je prvo mleko (mleziivo) neobhodno potrebno za novorojenca.

Breja krava mora imeti dovolj prostora, da je varna pred udarci sosednjih krav. Proti koncu brejosti je treba kravo čuvati pred preprihom. Prenagla hoja in grobo ravnanje krav prav tako škodljiva je.

Dr. I. B.

Razpredelnica za mešanje glavnih umetnih gnojil

GNOJILLO	Hlevski gnojil, kompost, gnojilnica	superfosfat	Thomasova žlindra	norveški, čilski soliter	amonijev sulfat	apneni dušik (kalcijev cianamid)	kalijeva sol, žveplenokisli kalij	apno, pepel, lapor
Hlevski gnoj, kompost, gnojilnica	—	MV	NE	MT	MV	NE	MV	NE
superfosfat	MV	—	NE	MT	MV	NE	MV	NE
Thomasova žlindra	NE	NE	—	MV	NE	MV	MT	MV
norveški in čilski soliter	MT	MT	MV	—	MV	MV	MV	MV
amonijev sulfat	MV	MV	NE	MV	—	NE	MV	NE
apneni dušik (kalcijev cianamid)	NE	NE	MT	MV	NE	—	MT	MV
kalijeva sol — žveplenokisli kalij	MV	MV	MT	MV	MV	MT	—	MT
apno, pepel, lapor	NE	NE	MV	MV	NE	MV	MT	—

Koliko kg umetnih gnojil trosimo rastlinam na vsakih 100 kv. m

RASTLINA	Apneni dušik	čilski soliter	amonijev sulfat	superfosfat	Thomasova žlindra	40% kalijeva sol	žveplenokisli kalij	mešana gnojila, nitrofoskali			Gnojiti s hlevskim gnojem
								I	II	III	
Pšenica, rž	2	1,5	1,5	3	5	1,5	—	—	—	4	ne
ječmen	1,5	1	—	2,5	—	1,5	—	—	—	5	ne
oves	1,5	1	1,5	2	—	—	—	—	—	—	ne
koruza	2,5	—	—	3	—	2	—	—	—	5	dobro
krompir	2	—	—	3	—	1,5	2,5	—	—	5	dobro
pesa, repa	3	1,5	2	3	—	2	2	5	—	—	treba
zelje	3	2,5	—	—	3	3	—	8	—	—	treba
ajda	—	—	—	3,5	—	1,5	—	—	—	4	ne
čebula	5	4	—	3	—	3	3	8	—	—	ne
paradižnik	4	3	—	3	—	3	3	8	—	—	dobro
detelja	—	—	—	3	4	2	—	—	—	—	ne
travniki	2	—	—	3	5	2	—	—	—	2	treba
odraslo sadno drevje	0,5	—	—	1	1-1,5	0,5	—	—	—	1,5	treba
trta	2	—	—	3	4	3	2	6	—	—	treba

Vprašanja in odgovori

M. R. iz Velikega Repna: Imam vola, ki se mi suši, a ne kaže nikakih bolezenskih znakov. Kaj mu utegne biti?

Odgovor: Vaš vol ima gatovo kakšno notranjo bolezen. Dajte živali sol, encijanove tekočine, brinjevih jagod, zelene krme, namočenega ovsa! Čistite volu kožo, vodite ga na pašo, ne mučite ga preveč s težkim delom! Tako vam bo najprej ozdravil, ker izvirajo notranje bolezni večinoma iz slabe prebave. Dobro bi bilo, da pogledate živali, ali nima zaostrenih zob, tako da ne more pravilno prežvekovati. Ako jih nima, naj ji jih živinozdravnik malo opili!

M. K. iz Kocjačicev: V neki knjigi sem čitala, da je dobro da-

jal perutnim nekaj zdrobljenega oglja. V tej knjigi pa ni bilo povedano, čemu to in kako je treba pri tem ravnati.

Odgovor: Oglje vpliva v kolovnem žlodecu in v črevesju nevarno povoljno, ker preprečuje nevarno skisanje hrane v njih. Ogljena zrna se potrosijo po dvorišču ali pa se pričešajo otrokom kakor sol.

I. A. iz Plavij: Ali smem po tedno staremu teletu dajati mleko?

Odgovor: Seveda. Le začetki je treba pomalem in počasno v večji meri nadomeščati polno mleko s posnetim, ki pa mora biti vedno sveže, sladko in nič kislo.

